

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra všeobecných dejín
Gondova ulica 2
811 02 Bratislava 1
Slovak Republic
postekova5@uniba.sk
ORCID: 0009-0009-2389-7010

It was not only in the Middle Ages that the Franciscan Order influenced vast regions with its activities. The subject of interest of this study will be the analysis of the activity of the Observant Franciscans who had their convent built in Solivar. It was a relatively large village, but it stood in the neighbourhood of Prešov, one of the most important Hungarian cities. I will deal with the history of this convent, which is mainly recorded in the wills of the Prešov townspeople, who also bequeathed their property to the Franciscans in large numbers. Another interesting fact is that the town of Prešov had its own Mendicant monastery, which belonged to the Carmelite Order. In the historical analysis, we will mainly use the edition of sources from the municipal archives of the city of Prešov, published by Béla Iványi. In addition to these sources, we will also use other sources that have been published in other editions. The Franciscan Convent in Solivar also had its own library in the past. Several incunabula and post-incunabula have survived to the present day. In total, there are only three prints from the 15th and early 16th centuries. Their detailed research in terms of post-essential data, book binding and decoration can reveal interesting details about the monastery in Solivar and the importance of books in that period. The journeys of the preserved books from their creator to their owner present the functioning of the book trade in Hungary and highlight the possibilities of replenishing the library. The hitherto unanswered question about the fate of the property of the Franciscans of Solivar can be answered by the torso of their monastery library now stored in the Slovak National Library in Martin.

Kľúčové slová: Slovenská ľudová strana; katolícke ženy; katolícki kňazi; politický katolicizmus; rodové role; predvolebná agitácia; medzivojnové obdobie;

Úvod

Pri skúmaní vplyvu politických strán na svoj elektorát a agitáciu medzi obyvateľstvom, sa prirodzene prihliada na etnicitu alebo spoločenskú triedu voličov. Koncept rodových rozdielov je pri skúmaní tejto problematiky mimoriadne užitočný, keďže predpokladané charakteristiky mužov a žien, ich sociálne postavenie a úlohy, ako aj všeobecne ustanovené hierarchické vzťahy často podmieňovali formu agitácie pred voľbami, ale aj organizačnú štruktúru strany. Hlavným cieľom štúdie je poukázať na to, ako rodové rozdiely ovplyvnili politické agitačné procesy a stratégie. V tejto štúdii sa budem venovať agitácii Slovenskej ľudovej strany medzi ženami voličkami, ktorá si na pomoc v boji o ženské hlasy vybrala katolíckych kňazov.¹ Pri výskume vychádzam najmä z dobových periodík, či už straníckych, alebo z časopisu *Katolícka jednota*, ktorý vydával najväčší ženský spolok na Slovensku, Katolícka jednota žien. V dobe, keď tlačené médiá mali najväčší dosah pri šírení myšlienok, časopisy hrali významnú úlohu pri formovaní verejnej mienky.² Výskum dopĺňam archívnym výskumom v Archíve Spolku Svätého Vojtecha a v Slovenskom národnom archíve. Z literatúry som sa zamerala najmä na monografie a štúdie venujúce sa politickému katolicizmu a dejinám žien. Vyzdvihla by som tu štúdiu historičky Jany Burešovej *Ženy v pojetí teorie a praxe politického katolicizmu* publikovanú v knihe *Teorie a praxe politického katolicizmu 1870 – 2007*, ktorá bola mojou inšpiráciou pre výskum tejto problematiky v slovenskom prostredí.

Slovenský politický katolicizmus

Vojna slúžila ako katalyzátor pre spoločenské zmeny, ktoré sa začali formovať už v 19. storočí, vrátane aktivizácie žien vo verejnom priestore. S pripravovanou reformou volebného práva v Uhorsku sa začali aj v slovenskej tlači vyskytovať články podporujúce všeobecné volebné právo pre mužov aj ženy.³ Československá republika v ústave zakotvila všeobecnú rovnosť občanov bez rozdielu pohlavia, vrátane volebného práva.⁴ Prvé voľby v roku 1920 neboli však prvé

¹ Štúdia vznikla s podporou Grantu mladých UK/236/2023 „Písať emancipáciu. Feminizmy ako jazyky modernity v strednej Európe.“

² DICENZO, Maria – DELAP, Lucy – RYAN, Leila eds. *Feminist Media History*. London 2011, s. 42-43.

³ V Robotníckych novinách písali o požiadavke všeobecného volebného práva bez rozdielu pohlavia: Požiadavku, aby ženám bolo dané volebné právo, pokladáme práve tak odôvodnenú, ako požiadavku za volebné právo všetkých dospelých mužov“ Robotnícke noviny, 26. 6. 1913, s. 1, Ženská emancipácia. Slovenská národná strana v Slovenskom Hlásniku písala o predsudkoch voči volebnému právu a pre ženy a obhajovala ich pripravenosť: Teraz je rad na tom, aby túto pilnú, pozhnanú ruku položila i na usporiadanie verejných vecí. My by sme sa tomu zo srdca tešili, keby sa tak stalo. In Národný hlásnik, 20. 6. 1913, s. 1, Žena a politické právo. Slovenská národná strana v roku 1913 dala požiadavku na všeobecné volebné právo aj do svojho programu: „Sme za všeobecné, rovnaké, tajné, priame, po obciach vykonávané hlasovacie právo pre každého bezúhonného vyše 20-ročného občana vlasti tak mužského ako i ženského pohlavia pri všetkých obecných, stoličných a krajinských voľbách“. In Prúdy, 1913, roč. 4, č. 10, s. 39, Program Slovenskej národnej strany.

⁴ Ústavná listina Československej republiky. In Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna [Online]. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>.

len pre ženy, ale aj pre väčšinu mužov, ktorí predtým nemali volebné právo ani v Rakúsko-Uhorsku.⁵ Právo voliť bolo zároveň spojené s povinnosťou účasti na voľbách, čo vyžadovalo dôkladné oboznámenie obyvateľstva s politickým systémom. Všeobecné volebné právo predstavovalo prelomový krok v politickom vývoji, ktorý udelil politickú participáciu aj jednotlivcom, ktorí predtým nikdy neprichádzali do styku s voľbami a mali často malý alebo žiadny záujem o politické záležitosti v krajine. Politické elity si boli vedomé nedostatočnej politickej vyspelosti slovenského obyvateľstva, ktoré oproti českým krajinám nemalo takú skúsenosť s riadením politických inštitúcií.⁶ Takisto volebná účasť žien bola veľkou spoločensko-politickou zmenou. Politické strany prejavili väčší záujem o témy týkajúce sa života žien, s cieľom získania podpory voličiek a zároveň redefinovali svoje politické programy na základe priorít, ktoré sa objavili v dôsledku zvolenia poslankýň a senátoriek.⁷

Záujem katolíckej cirkvi a jej predstaviteľov o politické dianie plynul prirodzene z historického kontextu. Katolícka cirkev sa podieľala na politickej moci vo veľkej časti Európy už od stredoveku a jej vplyv bol limitovaný podmienkami jednotlivých štátov, v ktorých fungovala. Od 19. storočia sa náboženská príslušnosť začala spájať s nacionalizmom národov, ktorým neboli priznané národnostné práva. Príbuznosť medzi nacionalizmom a kresťanstvom dokazuje aj početné zastúpenie kňazov v národných hnutiach, ktoré môžeme sledovať aj v slovenskom prostredí, či už ide o katolíckych kňazov alebo evanjelických farárov. Slovenská katolícka inteligencia sa snažila o utvorenie vlastného národa na princípoch kresťanstva. Katolícke hnutie videlo nepriateľa v liberálnej demokracii, ktorá sa snažila o sekularizáciu štátu od cirkvi. Katolícka cirkev sa snažila o vplyv v spoločnosti aj prostredníctvom Katolíckej akcie, ktorá začala ešte v roku 1895, ale naplno sa rozvinula až v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Jej cieľom bolo pod vedením cirkevných predstaviteľov pomáhať ochraňovať kresťanské hodnoty v čase meniacej sa spoločnosti.⁸ Politický katolicizmus sa rozšíril najmä po prvej svetovej vojne v novovzniknutých demokratických štátoch a katolícke politické strany môžeme nájsť vo väčšine vtedajších európskych krajinách.⁹

Formovanie moderných politických strán bolo pre Slovákov výzvou, ktorej dovtedy nečelili. Slovenská ľudová strana aj Slovenská národná strana boli v čase Rakúsko-Uhorska skôr politickými prúdmi, než modernými stranami. Predseda ľudovej strany Andrej Hlinka sa rozhodol z katolíckeho prúdu vytvoriť stranu,

⁵ Volebné právo v Uhorsku od roku 1848 bolo pridelené podľa majetkového a vzdelanostného cenzu každému dospelému mužovi nad dvadsať rokov. Podľa vtedajšieho práva malo v roku 1901 volebné právo približne 87 000 Slovákov. Reforma volebného práva bola naplánovaná a aj schválená v roku 1913, avšak voľby podľa nového volebného systému sa v Uhorsku už nekonali. POTEMRA, Michal. Uhorské volebné právo a voľby na Slovensku v rokoch 1901 – 1914. In *Historický časopis*, 1975, roč. 23, č. 2, s. 202-207.

⁶ BENKO, Benko. Štát a jeho ľud. Politická socializácia slovenského obyvateľstva po vzniku ČSR. In ROGULOVÁ, Jaroslava a kol. *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava 2009, s. 17-26.

⁷ MUSILOVÁ, Dana. Z ženského pohľadu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939. České Budějovice 2007, s. 34-37.

⁸ MUSILOVÁ, Z ženského pohľadu, s. 34-35.

⁹ CONWAY, Martin. *Catholic Politics in Europe 1918-1945*. London/New York 2009, s. 22-23.

ktorou chcel k sebe pritiahnuť väčšinové slovenské katolícke obyvateľstvo.¹⁰ Slovenská ľudová strana stála na kresťanskom, národnom a sociálnom princípe. Do prvých parlamentných volieb išla strana s Československou stranou lidovou, avšak v roku 1921 sa kvôli otázke slovenskej autonómie rozdelili.¹¹ Na Slovensku potom pôsobila Československá strana lidová na Slovensku pod vedením Martina Mičuru.¹²

Slovenský politický katolicizmus sa programovo snažil o syntézu katolíckeho sociálneho myslenia a konzervatívnej tradície. Podporu hľadali najmä u roľníkov, konzervatívnych veľkostatkárov alebo nižších štátnych úradníkov.¹³ Ak sa nepozerala na voličov katolíckych strán len cez kategóriu triedy, ale aj cez kategóriu rodu, politický katolicizmus hľadal podporu aj u žien. Ženy tvorili veľkú časť voličstva Slovenskej ľudovej strany, a preto sa im budeme venovať aj v tejto štúdii.¹⁴

Pred prvými parlamentnými voľbami v roku 1920 začali novovzniknuté aj obnovené strany s predvolebnou kampaňou. V straníckych periodikách publikovali články aj programy, ktorými chceli získať podporu voličov. Organizovali verejné zhromaždenia v rôznych častiach republiky, kde sa kandidáti stretli s občanmi, ktorých sa snažili presvedčiť o správnosti dať svoj hlas ich strane. Politické strany používali plagáty, letáky a iné propagandistické materiály na upútanie pozornosti voličov a šírenie svojich myšlienok.¹⁵

Za volebné právo pre ženy sa Slovenská ľudová strana pred vznikom Československa nepostavila, avšak rýchlo po vzniku si uvedomili potenciál, ktorý mali ženské voličky. V Československu v medzivojnovom období mala každá náboženská denominácia viac žien ako mužov.¹⁶ Od obdobia modernizácie

¹⁰ Na Slovensku sa v medzivojnovom období hlásilo okolo 71% občanov ku Rímskokatolíckej cirkvi a SĽS na čele s Andrejom Hlinkom chcela byť ich hlasom v Národnom zhromaždení. ŠPROCHA, Branislav – TIŠLIAR, Pavol (eds.). Demogeografický profil náboženského vyznania obyvateľstva Slovenska za posledných 100 rokov. In *Populačné štúdie Slovenska* 3. Bratislava 2014, s. 123.

¹¹ Otázke autonómie Slovenska bola najväčším dôvodom rozkolu medzi SĽS a ČSL, avšak nie jedinou. ČSL bola ochotnejšia kompromitovať svoje požiadavky za cenu lepšej spolupráce s inými stranami. Aj po odchode SĽS z poslaneckého klubu ČSL, zostala ČSL súčasťou vládnej koalície (V Benešovom kabinete, aj vo Švehlovej vláde). TRAPL, Miloš. Politický katolicizmus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 79-80.

¹² Martin Mičura bol právnik a politik, v rokoch 1920 – 1922 bol ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska. Po odchode SĽS z poslaneckého klubu zostal v ČSL a na Slovensku začal vydávať Ľudová politika, slovenský orgán ČSL. PEHR, Michal. Československá strana lidová na Slovensku (1925 – 1938) a Hlinkova slovenská ľudová strana. In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (eds.). Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945. Martin 2006, s. 234-235. V tejto štúdii sa bližšie pozrieme len na (Hlinkovu) Slovenskú ľudovú stranu.

¹³ KAISER, Wolfram – WOHNOUT, Helmet (eds.). Political Catholicism in Europe 1918 – 1945. Vol. 1. London/New York 2004, s. 178.

¹⁴ Keďže voľby boli tajné, presné štatistiky o hlasovaní na základe pohlavia nemáme. Predpoklad, že ženy tvorili veľkú časť voličstva, vychádza z viacerých podnetov, ktorým sa budem venovať v tejto štúdii.

¹⁵ OSYKOVÁ, Linda. Volebné kampane politických strán na Slovensku počas 1. ČSR. Bratislava 2012, s. 31-38.

¹⁶ Podľa sčítania obyvateľstva v roku 1930 na 1000 katolíckych mužov pripadalo 1102 žien. Protestantské denominácie mali rozdiel medzi mužmi a ženami nižší. Skupinou, kde prevládali

v 19. storočí sa bádateľsky rodové role v kresťanskej spoločnosti vysvetľujú tzv. binárnymi opozíciami. Pohľad na rod bol konštruovaný opozičnými triádami: žena – domov, tradícia a zbožnosť; muž – verejnosť, modernita, ateizmus. S takýmito rodovými rolami súhlasilo celé ideové spektrum až na ľavicové prúdy, ktoré volali po väčšej rovnosti.¹⁷ Názory na volebné právo pre ženy alebo verejné aktivity žien boli zmiešané medzi duchovnými aj laikmi. Vo všeobecnosti platil konzervatívny prístup k roli ženy, ktorej prioritnou úlohou bolo byť manželkou, matkou a vychovávateľkou.¹⁸ O rozširovaní pôsobenia ženy už názory neboli jednotné. Na jednej strane boli tí, ktorí videli aktivity žien ako ohrozenie spoločenského poriadku, na druhej strane boli tí, ktorí aktivizáciu žien videli ako prospešnú pre spoločnosť a dosahovanie cieľov Katolíckej cirkvi.¹⁹

Ženy tvorili polovicu elektorátu a politické strany si uvedomovali dôležitosť ich hlasovania a snažili sa tomu prispôsobiť svoju kampaň. Ešte pred prvými parlamentnými voľbami sa v spoločnosti viedla diskusia o tom, či sú vôbec ženy dostatočne uvedomelé voliť. Strany sa snažili získať si hlasy žien tým, že im pripomínali ako sa snažili pred vznikom Československa bojovať za ich volebné právo, ale na druhej strane sa vyjadrovali, že ženy nemusia byť dostatočne pripravené správne sa rozhodnúť.²⁰ Táto diskusia sa viedla pred prvými (1920) a druhými parlamentnými voľbami (1925). Takisto sa najviac priestoru ženám v tlači dávalo v týchto voľbách, zatiaľ čo neskôr sa v straníckej tlači oslovovali ženy len sporadicky.²¹

Kňazi – agitátori medzi ženami

Po vzniku Revolučného národného zhromaždenia v novembri 1918 Andrej Hlinka inicioval vznik Kňazskej rady, ktorá mala rozmiestniť katolíckych duchovných do jednotlivých farností na Slovensku. Novú sieť kňazov využil aj na podporu obnovennej ľudovej strany.²² Katolícki kňazi boli základným spojencom ľudovej

počet mužov, boli len občania bez vyznania. Na Slovensku medzi občanmi bez vyznania bolo len 30 % žien. VEDRAL, Patrik. Gender a náboženství v meziválečném Československu (1918 – 1938). In *Moderní dejiny*, 2018, roč. 26, č. 1, s. 33.

¹⁷ VEDRAL, Patrik. Gender a náboženství, s. 34.

¹⁸ BUREŠOVÁ, Jana. Ženy v pojetí teorie a praxe politického katolicismu. In MAREK, Pavel (ed.). *Teorie a praxe politického katolicismu 1870 – 2007*. Brno 2008, s. 133.

¹⁹ Napríklad Jozef Tiso bol zástanca aktivizácie žien a ich aktivity videl ako „rozšírenie rodinného krbu“. Tiso podporoval účasť žien v Orlovi, v Katolíckej jednote žien, ale aj v politike. TISO, Jozef. Žena v politike. In *Kalendár Slováka na rok 1926*. Bratislava 1926, s. 26-27. In FABRICIUS, Miroslav – SUŠKO, Ladislav (eds.). *Jozef Tiso. Prejavy a články. Zv. I (1913 – 1938)*. Bratislava 2002, s. 239-240.

²⁰ Napríklad Ivanovi Markovičovi, poslancovi za sociálno-demokratickú stranu vyčítali, že nazval ženy nepripravenými voliť, avšak on sa obhájil tým, že sa bál, že ženy sa nechajú ľahko ovplyvniť. In *Robotnícke noviny*, 17. 4. 1920, s. 1, Volebné právo žien a naša strana.

²¹ Vychádzam z najmä z predvolebných kampaní uverejnených v straníckych periodikách ako boli *Slovák*, *Robotnícke noviny*, *Ľudová politika*, *Národné noviny* a *Slovenský denník*. Kampaň politických strán medzi ženami analyzovala aj Linda Osyková. OSYKOVÁ, Linda. *Volebné kampane politických strán na Slovensku počas 1. ČSR*. Bratislava 2012.

²² BARTLOVÁ, Alena. Česko-slovenský štát – katolícka cirkev – HSĽS. In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin 2006, s. 130-131.

strany v rámci miestnych komunít.²³ Na kandidátnych listinách do poslaneckej snemovne mali takmer v každom volebnom kraji viacerých kňazov.²⁴ Poskytovali kostoly na politické príhovory pred voľbami, aj keď s tým nie vždy súhlasili katolícki voliči iných politických strán.²⁵ Kňazi vystupovali aj na verejných zhromaždeniach ľudovej strany a často vykonávali agitačnú činnosť v rámci cirkevných slávností. Slovenská ľudová strana zastávala záujmy katolíckej cirkvi, podporovala udržanie cirkevného majetku a zdôrazňovala nezávislosť cirkvi od vplyvu štátu. Týmto spôsobom si získala významnú podporu katolíckej komunity, pričom duchovní predstavitelia sa stali dobrovoľnými agitátormi strany. Po obnovení ľudovej strany väčšina farárov založila miestne pobočky strany na svojich územiach. Kňazská rada, ktorá vznikla v roku 1918 tiež finančne podporovala vydávanie *Slováka*.²⁶ Kňazi boli vyzývaní predsedom strany, Andrejom Hlinkom, aby podporovali ľudovú stranu agitáciou medzi veriacimi. Ich úlohou bolo presviedčať katolíckych voličov, že len táto strana môže zastupovať ich katolícke záujmy a ochraňovať pozíciu cirkvi katolíckej.²⁷

Hoci mala ľudová strana na Slovensku podporu veľkej časti katolíckeho duchovenstva, nebola jedinou voľbou kňazov alebo biskupov. Kňazov môžeme nájsť napríklad aj na kandidátnej listine agrárnej strany, za ktorú bol zvolený kňaz Ľudovít Okánik alebo na kandidátnej listine Československej strany ľudovej na Slovensku, za ktorú bol zvolený kňaz Karol Anton Medvecký. Politické strany nevyužívali len vplyv katolíckych kňazov, ale aj evanjelických. V agrárnej strane pôsobili evanjelickí kňazi Samuel Zoch a Ondrej Devečka alebo Martin Rázus ako predseda Slovenskej národnej strany. Za Slovenskú národnú stranu kandidoval v roku 1925 aj biskup evanjelickej cirkvi a. v. Jur Janoška.

Agitáciu kňazov reflektovali ako úspešnú najmä medzi ženami samotní kňazi, ale aj politická opozícia. Podľa ohlasov kňazov, väčšinu návštevníkov omší tvorili ženy.²⁸ Trend liberálneho sekularizmu zaraďoval vierovyznanie do privátnej

²³ V archívnom fonde Policajné riaditeľstva v Bratislave alebo v regionálnych pobočkách četníckych staníc môžeme nájsť veľa správ o tom, ako četníci riešili a zaznamenávali prípady agitácie kňazov medzi veriacimi. Medzi kňazmi, ktorí aktívne podporovali ľudovú stranu, patrili aj biskup Michal Buzalka. Hoci sa osobne nikdy nestal jej členom, úzko spolupracoval so stranou a pomáhal s agitáciou pred voľbami. LETZ, Róbert. Biskup Michal Buzalka a politický život. In LETZ, Róbert (ed.). Biskup Michal Buzalka. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 40. výročia úmrtia. Bratislava 2002, s. 84-89.

²⁴ Najviac kňazov kandidovalo v prvých voľbách v roku 1920. Pred voľbami v roku 1925 Svätá stolica vydala čiastočný zákaz kandidatúry kňazov a rehoľníkov. Kandidovať mohli len kňazi, ktorí už predtým zastávali post poslanca v parlamente. Toto vyhlásenie sa snažila HSĽS obísť a žiadala o dišpenz pre ôsmich kňazov, avšak dostali povolenie len pre piatich kňazov. OSYKOVÁ, Volebné kampane, s. 106.

²⁵ Pokiaľ verejné zhromaždenie nebolo povolené, politickí agitátori ľudovej strany rečnili počas omše po kázni alebo po skončení omše. Slovenský národný archív (ďalej SNA), fond (ďalej f.) Policajné riaditeľstvo v Bratislave, kartón (ďalej k.) 228, číslo jednotky (ďalej č. j.) 25-26.

²⁶ OSYKOVÁ, Volebné kampane, s. 43

²⁷ Hlinka v liste kňazom napísal: „Pomôžte našej strane a našim pracovníkom v tomto boji predvolebnom, pričinite sa aj Vy všemožne o víťazstvo strany, lebo bude to súčasne víťazstvom myšlienky katolíckej a slovenskej.“ Archív Spolku Svätého Vojtecha (ďalej A SSV), fond Andrej Hlinka, Fascikel 10, č. j. 5.

²⁸ „Predovšetkým vie každý kňaz, že behom roku, skoro všade, väčšmi ženské pohlavie pristupuje k sv. sviatostiam a slyší v týždni omšu sv. než mužské.“ A SSV, Fascikel 101, Folder A, i, s. 2-3,

sféry, teda do sféry ženy. Žena mala byť zosobnením viery a tradície a hlavnou bojovníčkou proti modernite a ňou prinášajúceho ateizmu. Náboženstvo rodiny mala udržiavať žena, ktorá týmto spôsobom mala mať vplyv na muža a deti.²⁹ Dokazujú to aj vyjadrenia politikov, kňazov, ale aj samotných žien, ktoré si uvedomovali, že môžu ovplyvniť hlas svojho muža vo voľbách. Kňazi, ktorí spolupracovali s ľudovou stranou, mobilizovali ženy, aby volili ľudovú stranu a presviedčali aj svojich manželov, deti a príbuzných. V septembri 1925 pred druhými parlamentnými voľbami sa v Mariánskom údolí konala schôdza, na ktorej vystúpili viacerí rečníci, vrátane kňaza a poslanca v Národnom zhromaždení Floriána Tománeka,³⁰ ktorý vyzval katolícke ženy k pomoci: „*Vy ženičky, vy ste jako ty svíce, vy musíte napomáhať pri voľbách ľudovú stranu a musíte premlúvať mužov, bratov, sestry, aby tiež túto stranu volili*“³¹ Takisto boli vyzývané, aby sa zúčastňovali straníckych zhromaždení a demonštrácií organizovaných ľudovou stranou, vrátane narušania schôdzí iných politických strán.³²

Ženy – aktívne agitátorky

Katolícke ženy výzvy kňazov prijali. Ženy a ženské spolky nevnímali ako problematické, že počúvajú kňazov a riadia sa nimi. Poskytovali ľudovej strane stabilnú oporu, oddanosť a nekonfliktnosť. Policajné riaditeľstvo v Bratislave podáva desiatky správ o aktívnych ženách na zhromaždeniach ľudovej strany, alebo ich aktivitách proti iným politickým stranám. Na zhromaždeniach ženy pomáhali s organizáciou, spievali alebo na sprievodoch symbolicky niesli sviečky.³³ Podľa údajov Policajného riaditeľstva bolo na zraze vo Veľkých Topoľčanoch na omši a nasledujúcej prednáške z 260 osôb len sedem mužov.³⁴ Ženy boli aj hlasom za ľudovú stranu. Zúčastňovali sa zhromaždení iných strán, kde vykrikovali heslá ako „Sláva ľudovej strane“.³⁵

Katolícky kňaz Eugen Filkorn v roku 1920 založil ženský spolok *Katolícku jednotu žien*, ktorej cieľom bolo zaktivizovať katolícke ženy za záujmy katolíckej cirkvi.³⁶ Katolícka jednota žien rýchlo narastala. Kým v roku 1920 mala

ŽEKO, Karol. Ženské pohlavie. O početnej účasti žien v kostoloch sa viackrát zmienilo vo svojich zápisoch aj Policajné riaditeľstvo.

²⁹ VEDRAL, Gender a náboženství, s. 35.

³⁰ Florián Tománek (1887 – 1948) – kňaz, publicista, poslanec za Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu v rokoch 1920 – 1929, redaktor Slovenských ľudových novín.

³¹ SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 226, č. j. 877.

³² Policajné riaditeľstvo vyšetrovalo demonštrácie pred krajinským snemom a informovalo o účasti žien, ktoré prišli na demonštráciu na popud kňazov. SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 228, č. j. 756. Podobná situácia sa odohrala aj počas predvolebnej schôdze ľudovej strany. Po ukončení tejto schôdze sa účastníci rozhodli narušiť plánované zhromaždenie sociálnej demokratickej strany, ktoré malo prebiehať toho istého dňa. Ministerstvo vnútra zaznamenalo účasť približne štyristo ľudí, z toho „mnoho žien“. Tieto ženy podľa zápisov prišli z Trnavy a boli tiež pobádané kňazmi s cieľom organizovať demonštrácie po skončení zhromaždenia. SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 228 č. j. 807-812.

³³ SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 228, č. j. 1272.

³⁴ SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 226, č. j. 875.

³⁵ Tatranský Slovák, 2. 5. 1935, s. 2, Fiasko Mičurákov v Černovej a Ludrovej.

³⁶ FILKORN, Eugen. Verný svojmu svedomiu. Martin 2004, s. 287.

1 500 členiek, v roku 1930 to bolo 66 000.³⁷ Spolok vydával mesačne časopis *Katolícka jednota*, v ktorom rozoberali spoločenské aj náboženské témy. Časopis vychádzal mesačne až v 30 000 exemplároch.³⁸ Tiso hlásal názor, že práve spolky majú byť hlasom, ktorý reaguje na „nečestnú politiku“.³⁹ Týmto hlasom sa snažila byť aj Katolícka jednota žien. V časopise *Katolícka jednota* rozoberali najmä témy o manželstve, materstve, výchove alebo aktuality z katolíckeho sveta, a z politických tém rozoberali najmä otázku zachovania katolíckej výučby na školách⁴⁰, zákaz interrupcií, rozluky a rozvody⁴¹, cirkevné sobáše alebo bojovali proti odluke cirkvi od štátu. Oficiálne bol spolok apolitický a nikdy sa nevyjadrili v prospech žiadnej strany, avšak pred voľbami vyzývali čitateľky, aby volili len katolícku a národnú stranu.⁴²

Katolícka jednota žien vedela, že hlasy žien sú pre politické strany dôležité a šírili to aj medzi svojimi čitateľkami: „Budú k vám chodiť rečníci tých najrozličnejších strán. Budú vám sľubovať hory a doly. Budú vám hovoriť, že chcú len vaše dobro, vaše poľahčenie. [] Bud'te pyšné na to, že sa o vás tak zaujímajú, že vaše hlasy sú tak

³⁷ KOPECKÁ, Anna. Z minulosti Katolíckej Jednoty na Slovensku. In *Pútnik Svätovojeťský*. Kalendar na rok 1992. Trnava 1992, s. 47-48.

³⁸ Slovenský denník, 21. 8. 1925, s. 1. ŠROBÁR, Vavro. Voličia na Slovensku.

³⁹ „Tvrdiť dnes, že katolícke spolky majú sa venovať len náboženstvu a zanedbávať výchovu politickú, je najväčšou škodou katolicizmu, lebo je to znemožňovanie, aby sa v politike uplatňovali čestní ľudia. Miesto nich potom preberajú politické vedenie nečestní a nemravní ľudia, ktorí si osvojujú právo znemožňovať a odstraňovať charakterných ľudí.“ TISO, Jozef. Nemožno svätiť prapory spolku, ktorý hlása pohanský zákon pôdy. In *Slovák*, 1937, roč. 19, č. 140, s. 3. In FABRICIUS – SUŠKO, Jozef Tiso. *Prejavy a články*, s. 522.

⁴⁰ V čase Rakúsko-Uhorska bola bežnou praxou, že deti sa vychovávali a vzdelávali pod dohľadom matky, ktorá im poskytla potrebné vedomosti. No po vzniku Československa sa začalo rozširovať dochádzanie detí do verejných škôl, čo vyvolalo obavy o to, čo sa budú deti v týchto školách učiť. Katolícke ženy mali dôveru v katolíckych učiteľov, že budú viesť deti kresťanským spôsobom života. Naopak, báli sa vplyvu nekatolíckych učiteľov na vzdelávanie ich detí. Učiteľia mali pokračovať v tom, čo začali matky, a preto sa presadzovalo vymenovávanie učiteľov s rovnakými morálnymi hodnotami. Katolícke ženy to vnímali ako záväzok voči deťom, že ich budú oni, alebo učiteľia, ich budú vychovávať v katolíckych cnostiach a stanú sa z nich dospelí cnostní katolíci. In *Katolícka jednota*, 1920, roč. 1, č. 2, s. 29, Niekoľko slov našim rodičom, zvlášte mamičkám. Zrušenie náboženstva na školách by tiež ohrozilo prípravu mladých mužov na štúdium teológie, ak sa chceli stať kňazmi. In *Katolícka jednota*, 1923, roč. 4, č. 5, s. 12, O náboženskú školu.

⁴¹ Postoj Katolíckej jednoty žien voči rozlukám a rozvodom bol špecifický v tom, že sa pozerali na rozvody a rozluky ako na zlyhanie žien. Udržanie (šťastného) manželstva vnímali ako úlohu ženy, ktorá sa má starať o svoje manželstvo a tiež ochrániť deti pred následkami rozvodu/rozluky. Pre príklad uvádzam zopár citácií: „Patrí to k úlohám ženy, aby sa usilovala skaliskám vyhnúť a lodičku manželského života riadiť tak, aby preplávala nebezpečie bez úrazu. In *Katolícka jednota*, 1935, roč. 16, s. 15, Jednotárka – či to dokážeš? alebo „Žena po boku musí byť vytrvalá i keby sa myrtový veniec premenil na trňovú korunu a manželský prsteň na ťažké púta – i vtedy musí vytrvať.“ In *Katolícka jednota*, 1935, roč. 16, č. 10, s. 6, SIRTEŠOVÁ. Náboženské poslanie ženy v rodine.

⁴² Svoju agitáciu v prospech katolícku stranu nevnímali ako politickú propagáciu, ale ako katolícku povinnosť: „Tu nepolitizujeme, tu pripomíname vám len ako katolíckam vašu povinnosť a zodpovednosť. To nie je politika, to je povinnosť, ktorá môže veľmi zaťažiť naše svedomie. Voliť katolícku stranu patrí dnes medzi naše náboženské povinnosti! [...] Spomeňte si na tieto riadky, keď budete odovzdávať svoj hlas! Pomyslite si, že tam stojí Kristus Pán a pýta sa vás: „So mnou? Alebo proti mne?“ Jako sa zachováte? Zradíte ho a či pôjdete s ním.“ In *Katolícka jednota*, 1935, roč. 16, č. 4, s. 5, Katolícke ženy – do boja!

*vzácné!*⁴³ Ich postoj k volebnému právu bol pozitívny, avšak len k pasívnemu právu voliť. V časopise nevyzývali ženy, aby sa pokúšali kandidovať. Namiesto toho mali všade agitovať za katolícku stranu, či už doma v rodine, alebo v práci.⁴⁴ Niektorí katolícki predstavitelia skôr chceli mať ženy ako svoj elektorát a kandidujúcim ženám vyčítali, že opustili svoj rodinný krb a radšej sa venovali politike.⁴⁵ Avšak ani v tejto otázke nebol postoj všetkých katolíckych predstaviteľov jednotný. Napríklad Jozef Tiso hlásal, že je potrebné, aby v politike boli aj ženy. Jeho postoj k účasti žien na politickom riadení štátu je však sporný. Na jednej strane podporoval ženy v politike, avšak zároveň to musela byť žena, ktorá nemala svoj „rodinný krb“, teda buď nevydatá žena, napríklad učiteľka, alebo žena, ktorá sa už nestarala o deti a mohla sa tak venovať inej činnosti. Takisto sa mala žena v politike venovať len otázkam, ktoré priamo súviseli so ženami alebo rodinnou politikou.⁴⁶

Za Slovenskú ľudovú stranu alebo za Československú stranu ľudovú kandidovalo viacero žien. Za ČSL bola vo voľbách do Národného zhromaždenia v rokoch 1920 a 1925 zvolená učiteľka Augusta Rozsypalová. Na Slovensku nebola za ľudovú stranu do Národného zhromaždenia zvolená žiadna žena, avšak v Novozámockom volebnom kraji kandidovala do poslaneckej snemovne v roku 1920 roľníčka Anna Galandová.⁴⁷ Ženy kandidovali aj vo voľbách do župných

⁴³ Katolícka jednota, 1935, roč. 16, č. 4, s. 4-5, Katolícke ženy – do boja!

⁴⁴ „Katolícke ženy slovenské! Nehľadte na voľby ako na nejaké zlo. Zúčastnite sa vždy volieb tak, ako muži. Katolícka žena musí nielen hlasovať ísť každá na katolícku stranu, ale má za katolícku stranu i agitovať. A to najprv a predovšetkým vo svojej vlastnej rodine! Nenechajte svoje deti zapredávať vašu vieru a vieru našich otcov tým, že ich necháte hlasovať na strany bez zásad katolíckych, na strany katolíkom nepriateľské a na strany, ktoré nemajú s katolicizmom ani za mak nič spoločného! Ukážte svojim deťom, svojej rodine, kde je tá pravá cesta. Tu agitujte najviacej! Do vás vkladáme nádej a dôveru vždycky, vydržte a veďte i mužov, lebo tí sa ľahšie spustia!“ Katolícka Jednota, 1929, roč. 10, č. 10, s. 9, Ako hlasujú ženy pri voľbách. Napríklad slúžkam radili, aby agitovali v rodinách, kde slúžili. Katolícka Jednota, 1926, roč. 7, č. 7, s. 12, Služobnice, apoštolujte v rodinách!

⁴⁵ MUSILOVÁ, Z ženského pohľadu, s. 34-37.

⁴⁶ Príkladom jeho stanoviska za ženy v politike je napríklad článok pre Kalendár Slováka z roku 1926: „Potrebuje ale politika spoluprácu žien i z iného ohľadu. A to z ohľadu toho žene najbližšieho, z ohľadu materskosti, čo je tajomná a jemná starostlivosť o život ľudský. [] A nebolo by to aspoň divné, aby práve tá žena, od prírody so životom najužšie spojená, nemala v týchto otázkach slova? A či by nebolo istým pozostatkom zaostalosti kastovskej mentality, že o veciach týchto mali by rozhodovať len mužskí, ktorí by snád' mnoho museli popustiť zo svojich „predpráv“, aby sa prišlo k správne stanovisku, čo ovšem nebýva u nich také samozrejmé a preto bez zamiešania sa ženy do veci by to ani nenahliadli? [] A či nevieme, že od toho politického života závisí i všetko iné a medzi tým i svätosť rodinného života? A preto odôvodnená je zásada: žena patrí tiež do života politického, aby sa i doň vnieslo jemnosti, ideálnosti. Že smutné zastupiteľky ženského pohlavia v dnešnom politickom živote nezodpovedajú tomuto, na veci nič nemení. [] Preto rozhodne stojíme na stanovisku účasti ženy v politike. A keď k týmto všeobecným dôvodom pripojíme ešte dôvody z našej domácej politiky vzaté, vtedy ešte nutnejšie sa stane stanovisku toto, lebo všetci uznáme, že naša politika rozhodne by potrebovala viac jemnosti a viac ideálnosti. A slovenská žena, vieme, je jemnocitná, je ideálna...“ TISO, Jozef. Žena v politike. In Kalendár Slováka na rok 1926. Bratislava, s. 26-27. In FABRICIUS – SUŠKO, Jozef Tiso. Prejavy a články, s. 239-240.

⁴⁷ Podľa údajov z kandidátnej listiny bola roľníčkou z obce Viničné. Kandidovala na poslednom 11. mieste. Pressburger Zeitung, 1920, roč. 157, č. 103, s. 1, Offizielle Kandidatenliste des Wahl-

alebo obecných zastupiteľstiev.⁴⁸ Hoci ľudová strana nemala vlastnú ženskú organizáciu, ženy sa uplatnili napríklad vo výbore strany.⁴⁹ Takisto sa zúčastňovali schôdzí strany, kde ich bola aj viac ako polovica zúčastnených.⁵⁰

Agitácia kňazov medzi ženami sa netýkala len slovenského prostredia, ale podobne sa snažili kňazi ovplyvňovať farníkov aj v Čechách a na Morave. Úlohou kňazov malo byť „*vniknutie do srdc mladých dievčat, žien a vdov*“, aby tak vnikli do celej rodiny.⁵¹ Na ovplyvňovanie žien kňazmi upozorňovali aj české pokrokové ženy, ktoré videli problém najmä v nevzdelanosti žien.⁵² Situáciu s ovplyvňovaním ženských voličiek kňazmi si všímali hlavne na Morave, kde bola vyššia koncentrácia katolíckeho obyvateľstva. Niektorí českí a moravskí katolícki intelektuáli zastávali pokrokovejšie stanovisko oproti slovenským.⁵³ Avšak paradoxne práve Československá strana lidová, vrátane jej ženského odboru aj Svaz katolíckych žien a dívek často zastávali konzervatívnejšie názory.⁵⁴

kreises von Érsekújvár. Československá strana lidová kandidovala v prvých voľbách v roku 1920 až šesť žien, čím patrila k stranám s najviac kandidujúcimi ženami (spolu s Československou národnou demokraciou, Československou sociálnou demokraciou, Československou socialistickou stranou a Nemeckou slobodomyselnou stranou). Paradoxne pred vznikom republiky lidová strana odmietala volebné právo pre ženy, avšak podľa Musilovej sa strana snažila využiť povojnové nadšenie žien pre politickú činnosť. MUSILOVÁ, Z ženského pohľadu, s. 43. Jej tvrdenie dokazuje aj klesajúci počet kandidujúcich žien v ďalších voľbách. Vo voľbách v roku 1925 kandidovali tri ženy, vo voľbách v roku 1929 len jednu ženu. Moravské ženské katolícke hnutie viedla po smrti A. Rozsypalovej F. Menšíková, pod vedením ktorej sa katolícke ženy rozhodli, že nebudú kandidovať vo voľbách, ale budú podporovať katolíckych mužov. FIALA, Petr (ed.). Český politický katolicismus 1848 – 2005. Brno 2008, s. 218.

⁴⁸ V roku 1923 boli do obecného zastupiteľstva v Košiciach zvolené štyri ženy ako náhradníčky: Viktória Kerekešová, Mária Iglárová, Mária Polláková a Margita Jurišková. Mestský notársky úrad v Košiciach – vyhláška. SNA, f. Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, k. 645, č. j. 166. Takisto vo voľbách do župného zastupiteľstva kandidovala na dvanástom mieste Aloisia Cvikelová, robotníčka z Banskej Štiavnice. SNA, f. Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, k. 648, č. j. 243.

⁴⁹ V januári 1924 bolo do výboru ľudovej strany v Bratislave zvolených 22 mužov a 2 ženy. Na kandidátke boli aj ďalšie ženy: na 14. mieste Julia Suchi a na 16. mieste Irma Horvátová. SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 226, č. j. 488. Náhradníčkami boli na 9. mieste Veronika Gajdošíková a na 10. mieste Zuzana Kloknerová. SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 226, č. j. 556.

⁵⁰ SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave, k. 226, č. j. 574.

⁵¹ Text je citovaný z nájdeného rukopisu Dominikánov, o ktorom informovali moravsko-sliezske noviny Pozor. Pozor, 25. 12. 1925, s. 3, HOFEROVÁ. Vláda kňeží nad ženami.

⁵² Božena Hoferová, autorka vyššie spomínaného článku, ďalej písala, že len vzdelanie dokáže vymaniť ženy z „kňazského otroctva“ Pozor, 25. 12. 1925, s. 4, HOFEROVÁ. Vláda kňeží nad ženami.

⁵³ Otázkam postavenia ženy v spoločnosti dávali omnoho väčšiu váhu a pripúšťali aktivity žien mimo rodiny. Po hospodárskej kríze sa niektorí postavili proti názorom, ktoré žiadali prepúšťanie žien zo štátnych služieb, aby uvoľnili miesto mužom. Historička Jana Burešová uviedla ako príklad autora článku Vdané ženy ve státních a veřejných službách v katolíckom periodiku Akce-kulturní-sociální-politická z roku 1933, ktorý tvrdil, že ženy boli vzdelané rovnako ako muži, rovnako rokov pôsobili vo svojich povolaniach, a preto by bolo ich prepustenie nespravodlivé. BUREŠOVÁ, Proměny společenského postavení, s. 267-270.

⁵⁴ ČSL aj Svaz katolíckych žien a dívek sa k otázke prepúšťania žien zo štátnych služieb vyslovili kladne. BUREŠOVÁ, Proměny společenského postavení, s. 268.

Kým Katolícka jednota žien sa snažila byť apolitická, hoci vyzývala k voľbe katolíckej strany, niektoré ženské spolky⁵⁵ priamo spolupracovali s ČSL. V ČSL tvorili ženy až polovicu členov, čo zároveň strana vnímala ako utvrdenie, že sa členky nenechajú ovplyvniť inými členmi rodiny alebo okolím.⁵⁶ Na spolkových schôdzach vystupovali kňazi, ale aj členovia ČSL, ktorí priamo pobádali ženy voliť ČSL a tiež za ňu agitovať. Podobne ako slovenským ženám, aj českí kňazi dávali ženám za úlohu, aby presvedčili svoje okolie v prospech ľudovej strany. Zdôrazňovali im ich dôležitosť pre potreby katolicizmu a tiež zodpovednosť za to, aká bude politika po voľbách.⁵⁷

Postoj iných politických strán k agitácii kňazov

Agitáciu kňazov odsudzovali ostatné politické strany, ktoré si uvedomovali úspešnosť tejto volebnej stratégie. Antiklerikálne prúdy dávali do opozície k racionálnemu a vyspelému mužovi emocionálnu a nevyspelú ženu, ktorá je ľahko ovplyvniteľná. Táto rétorika opäť otvorila diskusie o schopnosti žien byť uvedomeľými voličkami. Vavro Šrobár otvoril túto otázku aj pred voľbami v roku 1925 a v *Slovenskom denníku* sa vyjadril, že „volebné právo žien na Slovensku neslúži demokracii a pokroku, ale tmavej theokracii a najsurovejšej reakcii.“⁵⁸ Šrobár tiež tvrdil, že ženy sa ľahšie nechajú vystrašiť, pretože pred voľbami v roku 1925 bol vydaný pastiersky list, v ktorom kňazi kritizovali pokrokové, ľavicové a liberálne politické hnutia a vyhlásili, že kňazi nebudú sobášiť, pochovávať a krstiť členov týchto strán a ich organizácií.⁵⁹ Šrobár v *Slovenskom denníku* vyhlásil, že „volebné právo žien na Slovensku neslúži demokracii a pokroku, ale tmavej theokracii“, a to práve kvôli katolíckym ženám: „bez zvláštnej agitácie pri každých snemových voľbách hlasy katolíckych žien prinesú [ľudovej strane] veľmi snadné víťazstvo.“⁶¹ Víťazstvo ľudovej strany prisudzovali ženám nie len agrárici, ale aj sociálni demokrati a komunisti.⁶² Ženská religiozita a znej vyplývajúca poslušnosť sa teda spájala s vnímaním ženy ako nesvojprávnej osoby, ktorá nemusí byť schopná politických a spoloč-

⁵⁵ Katolícke ženské spolky v Čechách a na Morave boli voľne združené v Zväze katolíckych ženských spolkov, ktorému až do svojej smrti predsedala Augusta Rozsypalová, členka a poslankyňa za ČSL.

⁵⁶ FIALA, Český politický katolicismus, s. 208.

⁵⁷ Predsa ČSL Jan Šrámek v prejavoch v polovici 30. rokov vyčítal katolíckym ženám, že sú nedostatočne aktívne ako voličky a dával im za vinu, že katolícka viera dostatočne neovplyvňuje československú spoločnosť. Proslov J. Šrámka na zemských slavnostech katolíckych žien a dívek v Brně na Výstavišti 16. srpna 1936. In BUREŠOVÁ, Proměny společenského postavení, s. 488-489.

⁵⁸ Slovenský denník, 21. 8. 1925, s. 1, ŠROBÁR, Vavro. Voličia na Slovensku.

⁵⁹ WARD, James Mace. Jozef Tiso. Kňaz, politik, kolaborant. Bratislava, 2018, s. 115. V Slovákovi sa k tejto téme vyjadrili, že Cirkev koná len podľa svojich zásad. Slovák, 23. 7. 1925, s. 4, RYBÁNSKY. Prevádzanie pastierskeho listu.

⁶⁰ Slovenský denník, 21. 8. 1925, s. 1, ŠROBÁR, Vavro. Voličia na Slovensku.

⁶¹ Slovenský denník, 21. 8. 1925, s. 1, ŠROBÁR, Vavro. Voličia na Slovensku.

⁶² Sociálni demokrati v Robotníckych novinách písali: „Pri voľbách najviac spoliehajú klerikáli-ľudáci na ženy. Slovenská žena je vraj menej uvedomelejšia ako muž, je citlivejšia, nábožnejšia a preto viac dá na slová svojho duchovného. Ak je slovenská žena neuvedomeľá, je to len preto, že práve vinou kňazov zaostala.“ Robotnícke noviny, 1925, roč. 22, č. 253, s. 4. Na koho budú voliť ženy? V Pravde chudoby nájdeme podobný text: „... môžeme tvrdiť, že to boli hlavne ženy, ktoré dopomohly zvlášte klerikálnej strane k jej volebnému úspechu. Nie je to nikto iný, ako

ských rozhodnutí. Malo to vychádzať z jej prirodzenosti, ktorá nebola racionálna, ale emocionálna a len potvrdzovala vtedajšie socioekonomické postavenie ženy, proti ktorému sa snažili bojovať ľavicové prúdy.⁶³

Proti voličkám ľudovej strany sa postavili aj komunistické ženy, ktoré obviňovali katolícke ženy, že voľbou Ľudovej strany podporujú tých, ktorí vykorisťujú ich manželov. Taktiež prišli s tvrdením, že katolícke ženy poslúchnu radšej farárov, aj keď ich manželia volia vo voľbách inak: „Videli sme to hlavne pri voľbách, keď farárom zagitovaná žena postavila sa otvorene proti svojmu mužovi a hlasovala za ľudákov, ktorí jej vlastného muža vykorisťujú. Ba mnohé ženy boli, ktoré bránily svojim mužom, aby sa organizovali, aby chodili na schôdze a na tábory a tísli ich do kostola, lebo: tak povedal pán farárko a čo ten povie, to je sväté. V rodine nastaly pre to rozpory, nespáry, muž sa hneval a žena zlostila. Bitky, pračky tiež niekedy nechýbali, lebo muž mal správny názor, že robotník patrí medzi robotníkov a žena tvrdila to, čomu ju farár naučil, že keď žena, vtedy i muž musí chodiť do kostola.“⁶⁴

Mnohí kňazi tiež vystúpili aj proti volebnej agitácii kňazov za Ľudovú stranu. Problémom pre nich bolo, že Ľudová strana hlásala, že oni a Katolícka cirkev sú jednotní, napriek tomu, že nie každý kňaz musel byť ľudák a súhlasiť s Ľudovou stranou. Novinár a spisovateľ František Votruba to nazval „zneužívaním náboženstva“.⁶⁵ Votruba vytýkal Ľudovej strane, že nie vždy sa zachovali ako katolíci a podľa Votrubu očierňovali kňazov, ktorí nepodporovali Ľudovú stranu.⁶⁶

Záver

V čase formovania nových demokratických štátov po prvej svetovej vojne sa politický katolicizmus stal dôležitým hnutím v strednej Európe, vrátane Slovenska. Všeobecné volebné právo predstavovalo prelomový krok v politickom vývoji, umožnilo politickú participáciu aj jednotlivcom, ktorí predtým nemali skúsenosti s voľbami. Pred parlamentnými voľbami politické strany organizovali predvolebné kampane, publikovali programy a používali propagandistické materiály na získanie podpory voličov. Vzhľadom na veľký počet žien medzi voličmi sa politické strany snažili prispôsobiť svoju kampaň ženskej časti elektorátu. Disku-

práve ženy kto podlieha podnes vo veľmi značnej miere klerikálnemu poblúzneniu.“ Pravda chudoby, 4. 10. 1923, s. 2, Ako volili ženy.

⁶³ VEDRAL, Gender a náboženství, s. 37-38.

⁶⁴ Proletárka, 1926, roč. 5, č. 22, s. 6, Čo je veľmi potrebné pre pracujúce ženy.

⁶⁵ František Votruba (1880 – 1953) – spisovateľ a básnik literárnej moderny, redigoval noviny Slovenská politika, ktoré boli orgánom Republikánskej strany poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu. Votruba napísal krátku knihu Ľudová strana vo svetle pravdy!, v ktorej opísal aj snahu Ľudovej strany byť hlasom katolicizmu: „Najhriešnejšie klamstvo ľudáckych vodcov je v tom, že všade (na shromaždeniach, na kancľoch, v spovedniciach i v svojich novinách) chceli by svetu nahovoriť, že by si myslel, akoby katolíctvo a Ľudová strana bolo jedno a to isté a že akoby účasť na Hlinkovskom štvavom shromaždení bola bezmála tak Bohu milá, ako prítomnosť v kostole na omši! Chcú, aby sa myslelo, že kňaz a ľudák je to samé a že medzi ľudákmi a katolíckym kresťanstvom niet rozdielu. Toto je najhriešnejšie zneužívanie náboženstva.“ Jezumin, Fr. [František Votruba]. Ľudová strana vo svetle pravdy! Bratislava 1925, s. 37.

⁶⁶ Narážal tým na kňaza Ferdinanda Jurigu, ktorý mal nazvať iného kňaza „tchor na krátkych nohách“, lebo sa vyslovil proti Ľudovej strane. Jezumin, Fr. [František Votruba]. Ľudová strana vo svetle pravdy! Bratislava 1925, s. 38.

tovalo sa o tom, či sú ženy dostatočne pripravené na volenie, a strany sa snažili zdôrazňovať ich úlohu v politickom procese. Výskum analýzy volebného správania cez koncept rodových rozdielov poskytuje cenný rámec pre porozumenie politických vzťahov, pretože predpokladané charakteristiky mužov a žien, ich sociálne postavenie a úlohy, ako aj hierarchické vzťahy v spoločnosti, zohrávali dôležitú úlohu pri formovaní politického agitačného prostredia a organizačnej štruktúry politických strán.

Slovenská ľudová strana hrala významnú úlohu v slovenskom politickom prostredí, pričom sa postupne stala najsilnejšou politickou stranou. Katolícky kňaz Andrej Hlinka inicioval vznik Kňazskej rady, ktorá mala podporiť ľudovú stranu. Strana získala podporu katolíckej cirkvi a jej predstaviteľov, ktorí v nej videli ochrankyňu kresťanských hodnôt a nezávislosť cirkvi od štátu. Kňazi boli dôležitými spojencami tejto strany a aktívne agitovali medzi veriacimi. Ich úlohou bolo presvedčať katolíckych voličov, že len ľudová strana môže zastupovať ich katolícke záujmy a chrániť nezávislosť Katolíckej cirkvi. Ich agitácia sa týkala najmä katolíckych žien, ktorých volebné hlasy hrali dôležitú úlohu pre úspech ľudovej strany. Ľudová strana sa opierala o hlasy žien a vďačila im za víťazstvo vo voľbách. Katolícke ženy tvorili veľkú časť voličov ľudovej strany a aktívne sa podieľali na straníckych aktivitách. Veľkú úlohu zohrával aj najväčší ženský spolok na Slovensku, *Katolícka jednota žien*, ktorá sa snažila zaktivizovať katolícke ženy za záujmy katolíckej cirkvi. Hoci bol spolok oficiálne apolitický, odporúčal ženám voliť národnú a katolícku stranu, ktorou mohla byť len Slovenská ľudová strana. Agitácia kňazov medzi ženami bola považovaná za úspešnú samotnou ľudovou stranou, jej opozíciou, ale aj samotnými katolíckymi ženami. Opozičné strany vyčítali ľudovej strane klerikalizmus a považovali katolícke ženy za ľahko ovplyvniteľné a neuvedomé. Samotné katolícke ženy chceli využiť svoje volebné právo na presadenie kresťanských hodnôt a spoluprácu s katolíckymi kňazmi považovali za prirodzenú vychádzajúcu z ich katolíckeho svetonázoru.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívne pramene:

Archív Spolku Svätého Vojtecha
Fascikel 10 Andrej Hlinka, č. 5. Predvolebný ohlas Andreja Hlinku.
Fascikel 101, Folder A. ŽEKO, Karol. Ženské pohlavie [rukopis].
Slovenský národný archív
Fond Policajné riaditeľstvo v Bratislave, kartón č. 226, 228.
Fond Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, kartón č. 645, 648.

Publikované pramene:

FABRICIUS, Miroslav – SUŠKO, Ladislav eds. Jozef Tiso. Prejavy a články. Zv. I (1913 – 1938). Bratislava 2002.

Dobová tlač:

Katolícka jednota

Pozor
Pravda chudoby
Pressburger Zeitung
Proletárka
Robotnícke noviny
Slovák
Slovenský denník
Tatranský Slovák

Monografie a zborníky ako celok:

- BUREŠOVÁ, Jana. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001.
- CONWAY, Martin. Catholic Politics in Europe 1918 – 1945. London/New York, 2009.
- DICENZO, Maria – DELAP, Lucy – RYAN, Leila eds. Feminist Media History. London 2011.
- FIALA, Petr ed. Český politický katolicismus 1848 – 2005. Brno 2008.
- FILKORN, Eugen. Verný svojmu svedomiu. Martin 2004.
- JEZUMIN, Fr. [František Votruba]. Ľudová strana vo svetle pravdy! Bratislava, 1925.
- KAISER, Wolfram – WOHNOUT, Helmut eds. Political Catholicism in Europe 1918 – 1945. Vol. 1. London/New York 2004.
- LETZ, Róbert, ed. Biskup Michal Buzalka. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 40. výročia úmrtia. Bratislava 2002.
- LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (eds.). Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945. Martin 2006.
- MAREK, Pavel (ed.). Teorie a praxe politického katolicismu 1870 – 2007, Brno 2008.
- MUSILOVÁ, Dana. Z ženského pohľadu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939. České Budějovice 2007.
- OSYKOVÁ, Linda. Volebné kampane politických strán na Slovensku počas 1. ČSR. Bratislava 2012.
- ROGUĽOVÁ, Jaroslava a kol. Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938. Bratislava 2009.
- SZABÓ, Miloslav. Klérofašisti. Slovenskí kňazi a pokušenie radikálnej politiky (1935 – 1945). Bratislava 2019.
- TIŠLIAR, Pavol (ed.). Populačné štúdie Slovenska 3. Bratislava 2014.
- TRAPL, Miloš. Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990.
- WARD, James Mace. Jozef Tiso. Kňaz, politik, kolaborant. Bratislava 2018.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

- KOPECKÁ, Anna. Z minulosti Katolíckej Jednoty na Slovensku. In Pútnik Svätovojský. Kalendár na rok 1992. Trnava 1992, s. 47-48.
- POTEMRA, Michal. Uhorské volebné právo a voľby na Slovensku v rokoch 1901 – 1914. In Historický časopis, 1975, roč. 23, č. 2, s. 201-239.
- VEDRAL, Patrik. Gender a náboženství v meziválečném Československu (1918 – 1938). In Moderní dejiny, 2018, roč. 26, č. 1, s. 31-41.

Internetové zdroje:

Ústavní listina Československé republiky. In Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna [Online]. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>

Počet slov: 7036

Počet znakov (vrátane medzier): 48 672